

Питання екологічної безпеки сільськогосподарської продукції

*Доцент кафедри трудового, екологічного та аграрного права Юридичного інституту ПНУ ім. В. Стефаника,
к.ю.н. С.М. Романко*

Створення ефективного механізму забезпечення якості та екологічної безпеки сільськогосподарської продукції із впровадженням технологій органічного сільського господарства та створенням ринку екологічно безпечної (органічної) продукції є одним із найбільш пріоритетних завдань соціально-економічної, продовольчої та екологічної політики держави у сфері захисту здоров'я населення.

Незважаючи на вищесказане, у юридичній літературі та чинному законодавстві України немає визначення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції. В п.1 ст.1 Закону України «Про захист прав споживачів» [1] дається лише загальне визначення безпеки продукції. О.М. Пащенко при характеристиці правового забезпечення якості сільськогосподарської продукції наводить визначення якості та безпеки харчового продукту за Законом України «Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини» від 23 грудня 1997 року [2], хоча з 6 вересня 2005 року діє нова редакція цього Закону, яка у ст.1 дає нове визначення якості сільськогосподарської продукції, але не містить визначення її безпеки. Натомість визначається безпечність харчових продуктів як стану продукту, що є результатом діяльності з виробництва та обігу, яка здійснюється з дотриманням вимог санітарних заходів та/або технічних регламентів і забезпечує впевненість у тому, що харчових продукт спожитий за призначенням, а безпечним продуктом визнається той, який не створює шкідливого впливу на здоров'я людини. Крім того, названий Закон у ст. 1 вводить нове для українського законодавства поняття непридатного («едалтерованого») харчового продукту, перелічуючи ознаки, які фактично виступають ознаками екологічної безпеки харчового продукту, а також оперує поняттям „безпечність”, а не „безпека” продукції. Окремі вчені не розмежовують поняття «безпеки» та «безпечності» сільськогосподарської

продукції, використовуючи то одне, то інше в єдиному контексті [3, с.246-251], що видається не зовсім правильним, оскільки екологічна безпека сільськогосподарської продукції виступає одним із видів екологічної безпеки та включає такі показники, як безпечність, екологічна чистота і якість продукції. В свою чергу безпечність продукції виступає одним із показників якості сільськогосподарської продукції [4, с.255], [5, с.22-15]. Це положення нормативно закріплено [6].

Тобто, коли йдеться про стан захищеності її від усіх наявних екологічних ризиків та відповідність критеріям якості, безпечності та екологічної чистоти слід застосовувати термін «екологічна безпека сільськогосподарської продукції». Підтверджують правильність такого підходу позиції А.П. Гетьмана та В.З. Янчука, щодо застосування терміну «екологічна безпека сільськогосподарської продукції» в розумінні відповідності такої продукції та сировини ветеринарним і санітарним нормам та відсутність загрози її шкідливого впливу на людський організм при характеристиці правового регулювання забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції [7, с.217-241], а також позиції С.І. Меженської та Г.І. Волкової [8, с.33]. Т.Г. Ковальчук визначає безпеку продуктів харчування як такий стан розвитку суспільних відносин, за якого сукупність державно-правових, організаційних, наукових та інших заходів спрямована на забезпечення охорони життя і здоров'я людини шляхом дотримання фізичними та юридичними особами нормативів гранично допустимого вмісту шкідливих речовин у цих продуктах на різних стадіях їх обігу [5, с.25]. На думку Р.С. Ярандайкіна, до поняття якості сільськогосподарської продукції входять такі показники як екологічна безпека та екологічна чистота продукції. Причому вчений розмежовує екологічну безпеку та чистоту сільськогосподарської продукції за рядом ознак [9, с.4]. На нашу думку, з цим твердженням слід погодитись у тій частині, яка пропонує розділяти екологічно безпечну і екологічно чисту продукцію, але щодо критеріїв такого поділу є певні зауваження. І екологічно чиста, і екологічно безпечна продукція повинні відповідати медико-

біологічним нормативам, ветеринарним та санітарним вимогам, стандартам та технічним регламентам у цій сфері, а також не шкодити життю та здоров'ю людини, в тому числі не спричиняти канцерогенних, мутагенних та інших негативних змін у функціонуванні людського організму. Крім того, здатність екологічно чистої продукції зміцнювати організм людини як критерій її екологічної чистоти викликає певні сумніви, адже терміни «екологічно чиста» та «лікувальна» продукція не є синонімами і не можуть вживатись у такому розумінні без позитивних науково-медичних досліджень у цій сфері. Наприклад, В.І. Смоляр вважає, що можливим є негативний вплив на здоров'я людини не лише забруднювачів харчових продуктів, а й змінених характеристик самих продуктів харчування. Йдеться про здатність рослинних культур, зернових та овочевих навіть в екологічно нешкідливих умовах їх виробництва накопичувати токсини, які можуть викликати специфічні отруєння – харчові токсикози [10, с.28].

Тому основним критерієм поділу сільськогосподарської продукції на екологічно чисту та екологічно безпечну доцільно вважати процес виробництва такої продукції. Екологічно безпечна продукція може містити гранично допустимі концентрації шкідливих речовин, отже, при її виробництві можуть застосовуватись пестициди, агрохімікати, засоби захисту рослин, а виробництво екологічно чистої продукції повинно базуватись на технологіях органічного землеробства у спеціально підготовлених умовах, при створенні спеціальних зон, віддалених від промислових підприємств, у екологічно благополучних, радіаційно незабруднених районах, без застосування досягнень генної інженерії. Екологічну чистоту та екологічну безпечність сільськогосподарської продукції в контексті необхідності розробки відповідного ДСТУ також виділяє і І.М. Бакай, проте не вказує критерії їх розмежування [11, с.58].

Слід зауважити, що екологічна безпечність, екологічна чистота та якість продукції, на нашу думку, виступають показниками екологічної безпеки продукції, оскільки екологічна безпека в цьому розумінні є ширшим за змістом поняттям, ніж якість продукції. Це зрозуміло із того, що чинне

законодавство встановлює тільки мінімальні специфікації якості продукції - органолептичні, хімічні, фізичні та біологічні характеристики придатності продукту до споживання та варіанти можливої поведінки споживачів у разі придбання продукції неналежної якості, а основну увагу спрямовує на забезпечення екологічної безпеки продукції (ст.14 та 15 Закону України «Про захист прав споживачів»).

Екологічна безпека та якість продукції мають забезпечуватись та регулюватись правом у нерозривній єдності, що на сьогодні повною мірою відображено тільки в Законі України «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції» [12].

На нашу думку, виходячи із досліджених визначень екологічної безпеки, екологічна безпека сільськогосподарської продукції – це окремий міжгалузевий інститут права екологічної безпеки та законодавства, який має своїм об'єктом здоров'я людини – кінцевого споживача такої продукції, предметом – сільськогосподарську продукцію та характеризується таким сприятливим станом розвитку суспільних відносин у галузі АПК і охорони навколишнього природного середовища, при якому державою через діяльність спеціально створених органів влади та фізичними і юридичними особами – виробниками сільськогосподарської продукції забезпечується здійснення закріплених чинним законодавством санітарних та ветеринарних заходів і вимог обов'язкових індикаторів та параметрів безпеки, процедур підтвердження відповідності, сертифікації й маркування та інших спеціальних заходів для попередження та усунення можливих шкідливих наслідків виникнення екологічних ризиків життю і здоров'ю громадян внаслідок виробництва, реалізації, переробки і споживання небезпечної сільськогосподарської продукції.

Література

1.Про захист прав споживачів : закон України від 1 грудня 2005 року №3161-IV// Відомості Верховної Ради України . – 2006. – №7. – Ст.84.

2. Пащенко О.М. Правове забезпечення якості сільськогосподарської продукції // Аграрне право України: підруч. для вищ. навч. закл. / [Багай Н.О., Бондар Л.О., Гуревський В.К. та ін.] / За ред. Погрібного О.О. – К.: Істина, 2007. – 445с.
3. Шкаберін В. Регулювання безпеки продовольчої продукції / В. Шкаберін // Вісник національної академії державного управління. – 2005. – №4
4. Аграрне право України: підруч. / [Янчук В. З., Андрійцев В. І., Бичкова Ц. В. та ін.]; В.З. Янчук (ред.). — К.: Юрінком, 1996. — 560с.
5. Ковальчук Т.Г. Екологічна безпека продуктів харчування: поняття та зміст / Т.Г.Ковальчук // Право України. – 1997. – №5.
6. Про пестициди і агрохімікати: закон України від 2 березня 1995 року № 86-95/ВР // Відомості Верховної Ради. – 1995. – №14. - Ст.91
7. Гетьман А.П. Порадник керівника сільськогосподарського підприємства / А.П. Гетьман, В.З. Янчук. –К.: Юрінком Інтер, 2005. – 624с.
8. Меженская С.И. Правовое регулирование производства экологически безопасной сельскохозяйственной продукции / С.И. Меженская, Г.И. Волкова // Економіка та право. – 2004. – №1.
9. Ярандайкин Р.С. Организационно-правовые проблемы производства и реализации экологически чистой сельскохозяйственной продукции : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.06. „Земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право” / Р.С. Ярандайкин. – М., 1999. – 37с.
10. Смоляр В.І. Сучасні досягнення харчової токсикології : / В.І.Смоляр // Проблеми сучасної токсикології. – 2004 . – №2.
11. Бакай І.М. Виробничо-господарська діяльність суб'єктів аграрного підприємництва (еколого-правові проблеми) / І.М. Бакай. – К.: Нічлава, 1997. – 72с.
12. Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції: закон України від 14 січня 2000 року №1393-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – №12. – Ст.95.

